https://doi.org/10.34142/23129387.2026.75.04
УДК 159.923
ORCID 0000-0001-7107-5083

ПРОФЕСІЙНА ІДЕНТИЧНІСТЬ ВИКЛАДАЧА МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ЯК ІНТЕГРАТИВНИЙ ЧИННИК ЙОГО РОЗВИТКУ

Т. В. Большакова
Заслужений діяч мистецтв України, професор,
професор кафедри народних інструментів
Харківська державна академія культури, Україна
E-mail: bolshakova.tv28@gmail.com

Актуальність дослідження: професійний розвиток викладача музичного мистецтва передбачає не лише вдосконалення педагогічної та виконавської майстерності, а й постійне переосмислення власного місця у професії, професійних ролей та напрямів подальшого зростання. Специфіка музично-педагогічної діяльності полягає у поєднанні двох професійних сфер – музично-виконавської та педагогічної, що актуалізує проблему їх узгодження у структурі професійної ідентичності викладача. Водночас недостатньо теоретично визначеним залишається питання про те, яким чином співвідношення цих складових пов'язане з професійним розвитком викладача музичного мистецтва.

Мета дослідження: теоретичне обґрунтування професійної ідентичності викладача музичного мистецтва як інтегративного чинника його професійного розвитку та теоретичне моделювання взаємодії педагогічної і музично-виконавської складових професійної ідентичності.

Методи дослідження: теоретичний аналіз наукових праць із проблеми професійної ідентичності, порівняння концептуальних підходів до її розуміння, узагальнення положень щодо професійного становлення музичних педагогів, теоретичне моделювання.

Результати дослідження: професійну ідентичність викладача музичного мистецтва визначено як динамічну систему уявлень про себе як суб'єкта музично-педагогічної діяльності, що відображає усвідомлення професійної належності, ролей, цінностей, компетентностей і перспектив розвитку. Обґрунтовано її подвійну структуру, представлену музично-виконавською та педагогічною

складовими, яким відповідають професійні позиції «Я – музикант» та «Я – педагог». Виокремлено три варіанти їх співвідношення: домінування музично-виконавської складової, домінування педагогічної складової та їх інтеграцію. Інтегрованість розглянуто не як однакову вираженість обох складових, а як їх узгодження у межах цілісного професійного Я – «Я – викладач музичного мистецтва». Визначено смислово-орієнтаційний, рефлексивно-оцінний, інтеграційно-узгоджувальний та регулятивно-трансформаційний механізми, через які професійна ідентичність пов'язана з осмисленням професійного досвіду, визначенням пріоритетів саморозвитку та змінами професійної діяльності.

Висновки: професійна ідентичність викладача музичного мистецтва може розглядатися як інтегративний чинник професійного розвитку, що забезпечує узгодження музично-виконавської та педагогічної складових професійного Я, поєднує набутий досвід з актуальним професійним самовизначенням та орієнтирами подальшого становлення. Співвідношення цих складових має динамічний характер і може змінюватися відповідно до етапу професійного шляху та актуальних завдань діяльності. Результати теоретичного моделювання створюють підґрунтя для подальшого емпіричного дослідження структури професійної ідентичності викладачів музичного мистецтва та її взаємозв'язку з їх професійним розвитком.

Ключові слова: *професійна ідентичність, викладач музичного мистецтва, професійний розвиток, музично-виконавська складова, педагогічна складова, професійне Я, професійна рефлексія.*

PROFESSIONAL IDENTITY OF A MUSIC TEACHER AS AN INTEGRATIVE FACTOR IN PROFESSIONAL DEVELOPMENT

Tetiana V. Bolshakova
Honored Art Worker of Ukraine, Professor,
Professor at the Department of Folk Instruments,
Kharkiv State Academy of Culture, Ukraine
E-mail: bolshakova.tv28@gmail.com

Relevance of the study: The professional development of a music teacher involves not only the improvement of pedagogical and performance skills but also the continuous reconsideration of one's place in the

profession, professional roles, and directions for further growth. The specificity of music teaching lies in the combination of two professional domains – music performance and pedagogy – which raises the issue of their coordination within the teacher's professional identity. At the same time, the ways in which the relationship between these components is associated with the professional development of music teachers remain insufficiently conceptualized.

Aim of the study: To theoretically substantiate the professional identity of a music teacher as an integrative factor in professional development and to theoretically model the interaction between the pedagogical and music performance components of professional identity.

Research methods: Theoretical analysis of scholarly literature on professional identity, comparison of conceptual approaches to its understanding, generalization of theoretical propositions concerning the professional development of music teachers, and theoretical modelling.

Results: The professional identity of a music teacher is defined as a dynamic system of self-perceptions as a subject of music teaching activity, reflecting awareness of professional affiliation, roles, values, competencies, and development prospects. Its dual structure is substantiated, comprising music performance and pedagogical components corresponding to the professional positions of "I am a musician" and "I am a teacher." Three configurations of their relationship are distinguished: dominance of the music performance component, dominance of the pedagogical component, and their integration. Integration is conceptualized not as an equal expression of both components but as their coordination within a coherent professional self – "I am a music teacher." Meaning-orientational, reflective-evaluative, integrative-coordinating, and regulatory-transformative mechanisms are identified through which professional identity is associated with the interpretation of professional experience, the determination of self-development priorities, and changes in professional activity.

Conclusions: The professional identity of a music teacher can be regarded as an integrative factor in professional development that facilitates the coordination of the music performance and pedagogical components of the professional self and connects accumulated experience with current professional self-definition and orientations for further development. The relationship between these components is dynamic and may change according to the stage of the professional career and current professional tasks. The results of theoretical modelling provide a basis for further empirical research into the structure of music teachers' professional

identity and its relationship with their professional development.

Keywords: *professional identity, music teacher, professional development, music performance component, pedagogical component, professional self, professional reflection.*

Вступ.

Професійний розвиток викладача музичного мистецтва в сучасних умовах не обмежується накопиченням педагогічного досвіду, удосконаленням виконавської майстерності або розширенням методичного інструментарію. Він передбачає постійне переосмислення власного місця у професії, співвіднесення особистісних цінностей і творчих прагнень із професійними вимогами, визначення пріоритетних напрямів подальшого зростання. Особливої значущості ці процеси набувають у музично-педагогічній діяльності, що поєднує педагогічну та музично-виконавську складові. Викладач музичного мистецтва одночасно належить до освітнього і мистецького професійних середовищ, реалізує себе як педагог та музикант, поєднує завдання навчання здобувачів із необхідністю підтримувати власну художню компетентність і творчу активність. У зв'язку з цим важливим психологічним чинником його професійного розвитку постає професійна ідентичність, яка визначає не тільки усвідомлення власної належності до професії, а й способи інтерпретації професійного досвіду, прийняття професійних ролей та побудови подальшої траєкторії розвитку.

У сучасних дослідженнях професійна ідентичність педагога розглядається переважно не як сформована раз і назавжди сукупність характеристик, а як динамічне утворення, що конструюється і трансформується впродовж професійного життя (Атрощенко, 2021). Систематичний огляд E. A. C. Rushton, E. Rawlings Smith, S. Steadman та E. Towers засвідчив, що в сучасній науковій літературі teacher identity концептуалізується як соціально сконструйована, динамічна та гібридна система, на формування якої впливають особистісні чинники, професійний досвід, професійні спільноти, організаційне середовище та зміни, що відбуваються протягом

кар'єри (Rushton et al., 2023). Автори також звертають увагу на нерівномірність досліджень професійної ідентичності педагогів різних предметних галузей та відносно обмежену представленість робіт, присвячених викладачам мистецьких дисциплін.

Проблема становлення професійної ідентичності актуалізується вже на етапі професійної підготовки майбутніх педагогів (Кочкурова et al., 2019). У цьому розумінні професійна ідентичність охоплює не лише відповідь на питання про те, ким людина є у професії, але й уявлення про те, яким фахівцем вона прагне бути та в якому напрямі має розвиватися. Інтегративний огляд досліджень формування професійної ідентичності, здійснений S. Reissner та E. Armitage-Chan, показує, що цей процес пов'язаний з активною інтерпретацією професійного досвіду та виявляється у змінах способів мислення, емоційного ставлення і професійної поведінки (Reissner & Armitage-Chan, 2024). У такому контексті професійна ідентичність може розглядатися як одна з психологічних ланок, що поєднує набутий професійний досвід із подальшим розвитком фахівця.

Істотне значення має також контекстуальна природа професійної ідентичності. Зміна професійних завдань, освітнього середовища та характеру взаємодії з іншими учасниками освітнього процесу потребує уточнення та перебудови уявлень педагога про власну професійну роль. Дослідження професійної ідентичності викладачів вищої освіти підтверджують її процесуальний характер: професійне самовизначення формується через прийняття та переосмислення ролей у конкретному освітньому контексті, що може супроводжуватися напруженнями, адаптацією та трансформаціями (Halal Orfali et al., 2024). Отже, професійна ідентичність виступає не тільки результатом професійної соціалізації, але й системою координат, через яку педагог осмислює зміни у своїй діяльності.

У діяльності викладача музичного мистецтва ця проблема набуває особливої специфіки через поєднання музичної та педагогічної професійних сфер (Чурікова-Кушнір & Софроній,

2025). Значна частина досліджень music teacher identity зосереджена на співвідношенні ідентичностей музиканта-виконавця і педагога. K. Pellegrino показала, що для майбутніх і практикуючих музичних педагогів характерним може бути напруження між performer identity та teacher identity, а професійне становлення передбачає їх балансування та узгодження (Pellegrino, 2009). Водночас авторка звернула увагу на обмеженість їх протиставлення, оскільки музичне виконавство може мати не тільки особистісне, але й професійне значення для педагогічної діяльності.

Подальші дослідження підтвердили, що співвідношення музичної та педагогічної складових ідентичності не залишається незмінним упродовж професійного життя. J. Ballantyne та K. Zhukov встановили зв'язок професійної ідентичності музичних педагогів на ранніх етапах кар'єри з тим, як вони оцінюють власні можливості як музикантів. У самоописах учасників дослідження професійна ідентичність охоплювала як належність до педагогічної спільноти, так і позиціонування себе як виконавця або інструменталіста (Ballantyne & Zhukov, 2017). Це дозволяє розглядати професійну ідентичність музичного педагога як багатокомпонентне утворення, у якому різні професійні самовизначення можуть співіснувати, змінювати свою значущість і по-різному співвідноситися між собою на різних етапах кар'єри.

Особливо важливим для розуміння професійної ідентичності викладача музичного мистецтва є її зв'язок із професійним розвитком. S. L. Chua та G. F. Welch запропонували розглядати розвиток music teacher identity у перспективі всього професійного життя. За результатами їхнього теоретичного та емпіричного аналізу трансформація ідентичності музичного педагога відбувається у взаємодії особистісного Я, музичної діяльності, викладання, взаємодії зі здобувачами, соціальних відносин і ширшого професійного середовища (Chua & Welch, 2021). Такий підхід важливий для аналізу професійного розвитку, оскільки показує взаємопов'язаність змін професійної ідентичності, набуття

нового досвіду та трансформації способів діяльності педагога.

Дослідження J. Ballantyne та N. Canham також демонструє, що співвідношення різних складових професійного самосприйняття музичних педагогів змінюється залежно від етапу кар'єри. Порівняння педагогів на початку професійного шляху та досвідчених викладачів виявило відмінності у впевненості щодо педагогічних і загальнопрофесійних знань та умінь, тоді як оцінювання значущості музичних компетентностей залишалося відносно подібним. Автори підкреслюють необхідність підтримки професійного розвитку музичних педагогів не лише на етапі входження у професію, але й упродовж подальшої кар'єри (Ballantyne & Canham, 2023).

Сучасні дослідження професійної ідентичності музичних педагогів дедалі більше відходять від жорсткого протиставлення «музикант або педагог». Зокрема, R. M. Lewis критично аналізує традиційну дихотомію musician–teacher та звертає увагу на множинність професійних позицій сучасного музичного педагога. Викладач може одночасно ідентифікувати себе як музиканта, виконавця, педагога, наставника або учасника інших професійних практик, причому значущість цих позицій залежить від конкретного контексту діяльності (Lewis, 2024). Це зміщує акцент із питання про домінування певної ідентичності на характер взаємодії різних складових професійного Я та можливість їх інтеграції у відносно цілісне уявлення викладача про себе.

Актуальність такого підходу підтверджують новітні узагальнення емпіричних досліджень. Систематичний огляд праць 2015–2025 рр., присвячених професійній ідентичності майбутніх музичних педагогів, показав, що одним із центральних напрямів сучасних досліджень є negotiation and integration of musician–teacher identity. Поряд із цим професійна ідентичність розглядається у взаємозв'язку з рефлексивною практикою, соціальною взаємодією, педагогічним досвідом та професійною самоефективністю (Jing et al., 2026). Отже, інтеграцію музичної та педагогічної ідентичностей доцільно розуміти не як одноразове вирішення рольової суперечності, а

як тривалий процес професійного становлення.

Професійна ідентичність продовжує трансформуватися під впливом педагогічного та виконавського досвіду, зміни професійних ролей, набуття нових компетентностей і вимог професійного середовища. Дослідження Y. Yang, проведене в контексті програми професійної підготовки музичних педагогів показало, що розвиток їх професійної ідентичності пов'язаний із професійними переконаннями, самоефективністю, відданістю професії та педагогічною практикою, а сам процес має контекстуально залежний характер (Yang, 2023). Тому професійну ідентичність доцільно розглядати не тільки як один із результатів професійного розвитку, але й як чинник, через який набутий досвід набуває особистісного значення та визначає подальшу професійну спрямованість.

Для викладача музичного мистецтва особливого значення набуває узгодження двох базових професійних позицій – «Я як музикант» та «Я як педагог» (Чурікова-Кушнір & Софроній; 2025Pellegrino, 2009). Вони не існують ізольовано: виконавський досвід впливає на зміст і способи викладання, художні критерії та характер взаємодії зі здобувачами, тоді як педагогічна діяльність створює умови для рефлексії, систематизації та переосмислення власного музичного досвіду. Відповідно, професійний розвиток може бути пов'язаний не стільки з домінуванням однієї з цих складових, скільки зі здатністю викладача інтегрувати їх, гнучко змінюючи їх співвідношення відповідно до професійних завдань та етапу кар'єри.

Таким чином, аналіз сучасних досліджень засвідчує значний інтерес до професійної ідентичності педагогів та окремо до music teacher identity, однак взаємозв'язок між інтеграцією музично-виконавської та педагогічної складових професійної ідентичності й подальшим професійним розвитком викладача потребує більш цілісного теоретичного осмислення. Особливо важливим є визначення того, яким чином співвідношення цих складових забезпечує смислову узгодженість професійного досвіду, спрямовує рефлексію власних можливостей і професійних дефіцитів, впливає на вибір

напрямів саморозвитку та сприяє оновленню способів професійної діяльності.

Метою статті є теоретичне обґрунтування професійної ідентичності викладача музичного мистецтва як інтегративного чинника його професійного розвитку та теоретичне моделювання взаємодії педагогічної і музично-виконавської складових професійної ідентичності.

Методи дослідження. У дослідженні застосовано теоретичний аналіз наукових праць із проблеми професійної ідентичності, зіставлення концептуальних підходів до її розуміння, узагальнення положень щодо професійного становлення музичних педагогів. Метод теоретичного моделювання використано для розроблення структури професійної ідентичності викладача музичного мистецтва та визначення її зв'язку з професійним розвитком.

Результати. За результатами проведеного теоретичного дослідження професійну ідентичність викладача музичного мистецтва визначено як динамічну систему уявлень про себе як суб'єкта музично-педагогічної діяльності, що відображає усвідомлення власної професійної належності, ролей, цінностей, компетентностей і перспектив розвитку. Вона забезпечує співвіднесення набутого професійного досвіду з актуальним баченням себе у професії та орієнтирами подальшого професійного становлення. За результатами теоретичного моделювання професійна ідентичність виконує інтегративну функцію, поєднуючи різні складові професійного досвіду в цілісне уявлення викладача про себе.

Теоретичне моделювання дало підстави визначити подвійну структуру професійної ідентичності викладача музичного мистецтва, представлену двома взаємопов'язаними складовими – музично-виконавською та педагогічною. Їх виокремлення зумовлене специфікою професійної діяльності викладача, який одночасно реалізує себе у двох взаємопов'язаних професійних сферах. З одного боку, він залишається музикантом із власним виконавським досвідом, художніми орієнтирами та творчими прагненнями; з іншого –

здійснює педагогічну діяльність, спрямовану на професійне становлення здобувачів. Відповідно, у структурі його професійного самовизначення представлені дві базові позиції – «Я – музикант» і «Я – педагог».

Музично-виконавська складова професійної ідентичності відображає сприйняття себе як музиканта, ставлення до власної виконавської майстерності, усвідомлення належності до музичної професійної спільноти, прийняття художніх цінностей та прагнення до творчої реалізації. Вона формується ще на етапі професійної музичної підготовки та надалі підтримується виконавською, концертною, творчою і методичною діяльністю. Її значущість не зникає з переходом до педагогічної роботи, оскільки музична компетентність залишається однією з основ предметної майстерності викладача.

Педагогічна складова професійної ідентичності характеризує сприйняття себе як викладача, прийняття відповідальності за професійне становлення здобувачів, усвідомлення власних педагогічних цінностей, принципів і способів взаємодії з ними. Вона розвивається у процесі викладання, коли музикант не лише володіє змістом професійної діяльності, а й опановує способи передавання професійного досвіду іншій людині. У міру накопичення такого досвіду педагогічна діяльність може набувати самостійного значення у професійному самовизначенні та ставати джерелом професійних смислів і самореалізації.

Виділення двох складових не означає існування двох відокремлених професійних ідентичностей. У межах проведеного теоретичного моделювання вони розглядаються як взаємопов'язані способи професійного самовизначення, інтегровані у цілісне професійне Я викладача музичного мистецтва. Їх співвідношення може бути неоднаковим: центральною може залишатися позиція музиканта, тоді як педагогічна діяльність сприймається як продовження музичної; в іншому випадку провідною стає педагогічна позиція, а виконавський досвід використовується переважно як ресурс викладання. Можливе також більш інтегроване співвідношення,

за якого музична та педагогічна складові взаємно доповнюють одна одну.

Саме характер взаємодії цих складових дає підстави визначити професійну ідентичність викладача музичного мистецтва як подвійну професійну ідентичність. Її подвійність полягає не у механічному поєднанні ролей музиканта і педагога, а у співвіднесенні двох професійних позицій у межах єдиного професійного самовизначення. Виконавська майстерність збагачує педагогічний репертуар викладача та підтримує його зв'язок із музичною практикою. Педагогічний досвід, своєю чергою, сприяє рефлексії та систематизації музичного досвіду, пошуку способів його пояснення і передавання здобувачам.

Подальше теоретичне моделювання стало підґрунтям для виокремлення трьох основних варіантів співвідношення музично-виконавської та педагогічної складових професійної ідентичності: домінування музично-виконавської складової, домінування педагогічної складової та їх інтеграції. Запропоновані варіанти не розглядаються як фіксовані типи особистості викладача. Вони відображають можливі конфігурації професійного самовизначення, співвідношення яких може змінюватися залежно від професійного досвіду, етапу кар'єри та актуальних завдань діяльності.

Домінування музично-виконавської складової передбачає центральне місце позиції «Я – музикант» у професійному самовизначенні викладача. Педагогічна діяльність у такому випадку значною мірою осмислюється через музичний досвід, а професійна компетентність пов'язується передусім із рівнем виконавської майстерності, творчими досягненнями та належністю до музичної спільноти. Така конфігурація підтримує орієнтацію на збереження високого рівня музичної підготовки та власну творчу активність. Водночас надмірне переважання цієї складової може ускладнювати повноцінне включення педагогічної ролі до професійного Я, якщо викладання сприймається переважно як додаткова сфера реалізації музиканта.

Домінування педагогічної складової характеризується

провідною роллю позиції «Я – педагог». У цьому випадку основними орієнтирами професійної самореалізації стають результати навчання здобувачів, удосконалення методики викладання, розвиток педагогічної майстерності та якість професійної взаємодії. Музично-виконавський досвід зберігає своє значення, але більшою мірою використовується як ресурс педагогічної діяльності. Така конфігурація може сприяти поглибленню педагогічної компетентності, однак за значного послаблення музично-виконавської складової виникає ризик поступового дистанціювання від власної творчої та виконавської практики.

Інтеграція музично-виконавської та педагогічної складових передбачає їх включення до цілісного професійного самовизначення. Позиції «Я – музикант» і «Я – педагог» у цьому випадку не сприймаються як альтернативні та не потребують постійного вибору на користь однієї з них. Викладач усвідомлює музичну і педагогічну діяльність як взаємопов'язані способи власної професійної реалізації. Виконавський досвід збагачує зміст викладання, а педагогічна практика сприяє рефлексії, систематизації та новому осмисленню музичного досвіду. У результаті формується більш цілісна професійна позиція – «Я – викладач музичного мистецтва», у межах якої музична та педагогічна складові набувають спільного професійного смислу.

Інтегрованість при цьому не означає рівної вираженості обох складових або незмінного балансу між ними. На різних етапах професійного шляху одна з позицій може тимчасово набувати більшої значущості відповідно до актуальних завдань викладача. Тому важливою характеристикою інтегрованої професійної ідентичності є не симетричність її складових, а їх узгодженість і можливість гнучко змінювати співвідношення без втрати цілісності професійного Я.

Інтеграція музично-виконавської та педагогічної складових пов'язана з особливою роллю професійної ідентичності у розвитку викладача музичного мистецтва. За результатами теоретичного моделювання професійна

ідентичність поєднує попередній професійний досвід, актуальне уявлення про себе та орієнтири подальшого розвитку. Через неї викладач співвідносить те, яким фахівцем він себе вважає, з тим, яким прагне стати та які зміни для цього необхідні.

Таке співвіднесення надає професійному розвитку певної спрямованості. Потреба у вдосконаленні виникає не лише як реакція на зовнішні вимоги або виявлений дефіцит знань і вмінь, а й як результат оцінювання власної відповідності сформованому образу професіонала. Викладач визначає, які аспекти музичної та педагогічної діяльності потребують розвитку, які компетентності мають бути посилені, від яких усталених способів роботи варто відмовитися та які нові професійні можливості відповідають його актуальним прагненням. У такий спосіб професійна ідентичність бере участь у визначенні індивідуальної траєкторії розвитку та надає окремим професійним змінам особистісного смислу.

Інтегрованість двох складових має значення і для узгодження різних напрямів професійного зростання. За їх відносної відокремленості вдосконалення виконавської майстерності та розвиток педагогічної компетентності можуть сприйматися як паралельні завдання, кожне з яких потребує окремих ресурсів і має власні критерії успішності. За інтегрованої професійної ідентичності вони включаються до спільної професійної перспективи. Розвиток виконавської майстерності набуває значення не тільки для творчої реалізації самого музиканта, але й для якості його педагогічної роботи. Водночас удосконалення викладання може змінювати ставлення до власної музичної практики, спонукати до більш глибокого осмислення способів виконання, інтерпретації музичного матеріалу та передавання виконавського досвіду.

Тому музично-виконавський і педагогічний розвиток не обов’язково утворюють дві самостійні траєкторії. Вони можуть взаємно підтримувати один одного. Робота над новим репертуаром розширює не лише виконавські можливості, а й зміст професійної взаємодії зі здобувачами. Участь у концертній діяльності підтримує безпосередній зв’язок із сучасною

виконавською практикою та створює досвід, який може бути включений у викладання. Педагогічна робота, своєю чергою, потребує вербалізації та систематизації того, що у власній виконавській практиці могло здійснюватися значною мірою автоматизовано. Необхідність пояснити спосіб виконання, аргументувати інтерпретаційне рішення або допомогти здобувачеві подолати виконавську складність спонукає самого викладача до нового осмислення власного музичного досвіду.

Особливого значення в цьому процесі набуває професійна рефлексія. Вона забезпечує осмислення не тільки результатів окремих професійних дій, але й того, наскільки актуальна діяльність відповідає уявленню викладача про себе та бажаному напряму подальшого становлення. Предметом рефлексії можуть ставати власні професійні можливості й обмеження, співвідношення творчої та педагогічної активності, задоволеність різними аспектами діяльності, зміни професійних інтересів і пріоритетів. Завдяки цьому накопичений досвід не залишається сукупністю окремих подій, а включається до процесу уточнення професійного самовизначення.

Важливо, що труднощі в одній сфері за інтегрованої ідентичності можуть осмислюватися через їх зв'язок з іншою. Наприклад, ускладнення у роботі зі здобувачем не завжди вказує виключно на нестачу педагогічних умінь. Воно може актуалізувати необхідність поглиблення власного розуміння виконавської техніки, розширення репертуарного досвіду або пошуку інших способів інтерпретації музичного матеріалу. І навпаки, незадоволеність власною виконавською формою може набувати додаткового значення через усвідомлення того, як вона позначається на впевненості викладача, можливостях професійної демонстрації та роботі зі здобувачами. Отже, інтегроване професійне Я розширює контекст, у якому викладач аналізує причини професійних труднощів і визначає можливі напрями їх подолання.

На підставі такого осмислення відбувається конкретизація цілей професійного саморозвитку. Вони можуть стосуватися вдосконалення виконавської техніки, освоєння нового

репертуару, активізації творчої діяльності, розширення методичного інструментарію, розвитку педагогічних і комунікативних умінь. Однак за інтегрованої ідентичності вибір цих цілей визначається не лише потребами кожної окремої сфери. Викладач співвідносить їх із загальним баченням власного професійного майбутнього та визначає, які зміни мають найбільше значення на конкретному етапі його професійного шляху.

При цьому інтегрованість не передбачає однакової вираженості музично-виконавської та педагогічної складових або необхідності одночасно приділяти їм однакову увагу. Співвідношення професійних пріоритетів закономірно змінюється. В один період центральними можуть бути виконавські та творчі завдання, в інший – педагогічне вдосконалення, методична робота, освоєння нових освітніх технологій або передавання накопиченого професійного досвіду. Цілісність ідентичності виявляється в тому, що такі зміни не потребують відмови від однієї з професійних позицій. Зміна пріоритетів відбувається всередині загальної траєкторії розвитку викладача музичного мистецтва.

Інтегровану професійну ідентичність, отже, не варто розглядати як завершений результат, що досягається на певному етапі професійного становлення та надалі залишається незмінним. Новий досвід може змінювати значущість окремих професійних ролей, ставлення до власних можливостей і уявлення про бажане професійне майбутнє. Набуття педагогічної майстерності здатне посилювати значущість позиції «Я – педагог», повернення до активної концертної діяльності – актуалізувати музично-виконавську складову, а зміна професійних функцій – вимагати нового узгодження обох позицій. Отже, інтеграція має динамічний характер і підтримується протягом професійного життя через переосмислення набутого досвіду.

У межах проведеного теоретичного аналізу зв’язок інтегрованої професійної ідентичності з професійним розвитком викладача музичного мистецтва може бути представлений через

систему взаємопов'язаних психологічних механізмів. Під такими механізмами розуміємо внутрішні процеси, через які зміст і структура професійної ідентичності опосередковують осмислення набутого досвіду, визначення професійних пріоритетів та регуляцію подальших змін у діяльності. До основних із них віднесено смислово-орієнтаційний, рефлексивно-оцінний, інтеграційно-узгоджувальний та регулятивно-трансформаційний механізми.

Смислово-орієнтаційний механізм полягає у співвіднесенні актуального професійного Я з уявленням про бажаний напрям професійного становлення. Професійна ідентичність утворює систему координат, у межах якої викладач визначає особистісну значущість різних напрямів діяльності, формує професійні пріоритети та оцінює перспективи подальшого розвитку. Завдяки цьому потреба у вдосконаленні виникає не лише як реакція на зовнішні вимоги або дефіцит певних компетентностей, а й через виявлення невідповідності між актуальним і бажаним професійним Я. Така невідповідність може ставати підставою для постановки нових професійних цілей та вибору напрямів саморозвитку.

Рефлексивно-оцінний механізм забезпечує інтерпретацію професійного досвіду з позиції сформованого уявлення викладача про себе. Його дія виявляється в аналізі результатів власної діяльності, усвідомленні професійних можливостей і обмежень, оцінюванні відповідності наявних способів роботи актуальним завданням та професійним цінностям. Рефлексія перетворює окремі події професійного життя на досвід, значущий для подальшого самовизначення. Успішність або труднощі в музично-виконавській чи педагогічній сфері при цьому стають підставою для уточнення уявлень про власну компетентність, перегляду пріоритетів та визначення необхідних змін.

Інтеграційно-узгоджувальний механізм пов'язаний із включенням музично-виконавського та педагогічного досвіду до цілісної системи професійного Я. Його сутність полягає у встановленні смислових і функціональних зв'язків між двома

сферами професійної реалізації. За рахунок цього розвиток музиканта та розвиток педагога перестають виступати як незалежні або конкуруючі траєкторії. Зміни в одній сфері співвідносяться з їх можливим значенням для іншої: вдосконалення виконавської майстерності розширює ресурси педагогічної діяльності, а педагогічний досвід сприяє рефлексії та систематизації музично-виконавських знань і вмінь. Дія цього механізму підтримує цілісність професійного самовизначення навіть за тимчасового домінування однієї зі складових ідентичності.

Регулятивно-трансформаційний механізм забезпечує перехід від осмислення професійного досвіду до реальних змін у діяльності. Уточнене уявлення про себе, усвідомлені професійні дефіцити та визначені орієнтири розвитку конкретизуються у цілях самовдосконалення, виборі відповідних способів професійної активності та перебудові усталених практик. Його дія може виявлятися в освоєнні нового репертуару, вдосконаленні виконавської техніки, розширенні методичного інструментарію, зміні способів взаємодії зі здобувачами, активізації творчої діяльності або опануванні нових професійних ролей. Набуті внаслідок цих змін компетентності та досвід знову включаються до структури професійного Я, створюючи підстави для його подальшої трансформації.

Виокремлені механізми не функціонують ізольовано, а утворюють взаємопов'язану систему. Смислово-орієнтаційний механізм визначає загальну спрямованість професійного становлення; рефлексивно-оцінний забезпечує осмислення актуального досвіду та власних професійних можливостей; інтеграційно-узгоджувальний пов'язує музично-виконавську і педагогічну сфери в межах цілісної траєкторії; регулятивно-трансформаційний переводить результати такого осмислення у конкретні зміни професійної діяльності. Новий досвід, отриманий унаслідок цих змін, стає матеріалом для наступного циклу рефлексії та уточнення професійної ідентичності.

Таким чином, проведене теоретичне дослідження представляє професійну ідентичність викладача музичного

мистецтва як динамічне інтегративне утворення, у якому музично-виконавська та педагогічна складові не просто співіснують, а визначають характер професійного самовизначення та подальшого розвитку. Принциповим є не досягнення сталого балансу між позиціями «Я – музикант» і «Я – педагог», а їх узгодження в межах цілісного професійного Я та можливість перебудови відповідно до нового досвіду й актуальних завдань. За такого розуміння професійна ідентичність одночасно акумулює результати попереднього становлення, задає орієнтири подальших професійних змін і забезпечує взаємозв'язок музично-виконавського та педагогічного напрямів розвитку викладача.

Висновки. За результатами теоретичного дослідження професійну ідентичність викладача музичного мистецтва визначено як динамічну систему уявлень про себе як суб'єкта музично-педагогічної діяльності, що охоплює усвідомлення професійної належності, ролей, цінностей, компетентностей і перспектив розвитку. Її специфіка зумовлена подвійною природою професійної діяльності та представлена взаємодією музично-виконавської і педагогічної складових, яким відповідають базові професійні позиції «Я – музикант» та «Я – педагог».

Теоретичне моделювання дало змогу виокремити три варіанти співвідношення цих складових: домінування музично-виконавської, домінування педагогічної та їх інтеграцію. Встановлено, що інтегрованість не передбачає однакової вираженості обох складових або незмінності їх співвідношення. Її сутність полягає в узгодженні музичної та педагогічної позицій у межах цілісного професійного Я – «Я – викладач музичного мистецтва». Співвідношення складових може змінюватися відповідно до етапу професійного шляху та актуальних завдань без порушення цілісності професійного самовизначення.

Професійна ідентичність постає інтегративним чинником розвитку викладача, оскільки поєднує набутий музично-виконавський і педагогічний досвід з актуальним уявленням про

себе та орієнтирами подальшого становлення. Її зв'язок із професійним розвитком може бути представлений через смислово-орієнтаційний, рефлексивно-оцінний, інтеграційно-узгоджувальний та регулятивно-трансформаційний механізми. Їх взаємодія забезпечує осмислення професійного досвіду, визначення пріоритетів саморозвитку, узгодження музично-виконавської та педагогічної траєкторій і перетворення сформованих орієнтирів на зміни у професійній діяльності. Водночас новий досвід зумовлює подальше уточнення професійної ідентичності, що визначає динамічний і взаємний характер її зв'язку з професійним розвитком.

Перспективи подальших досліджень полягають в емпіричній перевірці сформульованих теоретичних положень, дослідженні особливостей співвідношення музично-виконавської та педагогічної складових професійної ідентичності на різних етапах професійного становлення викладачів музичного мистецтва.

Література:

Атрощенко, Т. О. (2021). Наукові проєкції феномену професійної ідентичності майбутніх педагогів. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота, 1*(48), 15–18. https://doi.org/10.24144/2524-0609.2021.48.15-18

Кочкурова, О., Федорова, О., & Єрмак, Г. (2019). Педагогічні умови становлення професійної ідентичності майбутніх педагогів. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка, 2*(23), 41–46. https://doi.org/10.33842/22195203/2019/23/41/46

Чурікова-Кушнір, О., & Софроній, З. (2025). Формування професійної ідентичності майбутніх викладачів музичного мистецтва через участь у конкурсі-фестивалі «Хай пісня скликає друзів». *Естетика і етика педагогічної дії, 32*, 184–195. https://doi.org/10.33989/2226-4051.2025.32.347877

Ballantyne, J., & Canham, N. (2023). Understanding music teachers' perceptions of themselves and their work: An importance–confidence analysis. *International Journal of Music Education, 41*(3), 455–471. https://doi.org/10.1177/02557614221124966

Ballantyne, J., & Zhukov, K. (2017). A good news story: Early-

career music teachers' accounts of their "flourishing" professional identities. *Teaching and Teacher Education, 68*, 241–251. https://doi.org/10.1016/j.tate.2017.08.009

Chua, S. L., & Welch, G. F. (2021). A lifelong perspective for growing music teacher identity. *Research Studies in Music Education, 43*(3), 329–346. https://doi.org/10.1177/1321103X19875080

Halal Orfali, C., Arancibia Muñoz, M. L., Riquelme Plaza, I., & Unda Valenzuela, R. (2024). How higher education teachers see their professional identity. *Frontiers in Education, 9*, Article 1429847. https://doi.org/10.3389/feduc.2024.1429847

Jing, C., Adnan, N. H. B., & Jalaludin, N. A. B. (2026). A systematic review of research on pre-service music teachers' professional identity (2015–2025): Methods, conceptualization, and main findings. *Acta Innovations, 62*, 208–219. https://doi.org/10.62441/actainnovations.v62i.906

Lewis, R. M. (2024). Meeting the musician-teacher halfway: A Baradian perspective on identity research in music education. *Music Education Research, 26*(3), 318–333. https://doi.org/10.1080/14613808.2024.2341237

Pellegrino, K. (2009). Connections between performer and teacher identities in music teachers: Setting an agenda for research. *Journal of Music Teacher Education, 19*(1), 39–55. https://doi.org/10.1177/1057083709343908

Reissner, S., & Armitage-Chan, E. (2024). Manifestations of professional identity work: An integrative review of research in professional identity formation. *Studies in Higher Education, 49*(12), 2707–2722. https://doi.org/10.1080/03075079.2024.2322093

Rushton, E. A. C., Rawlings Smith, E., Steadman, S., & Towers, E. (2023). Understanding teacher identity in teachers' professional lives: A systematic review of the literature. *Review of Education, 11*(2), Article e3417. https://doi.org/10.1002/rev3.3417

Yang, Y. (2023). Challenges in teachers' professional identity development under the National Teacher Training Programme: An exploratory study of seven major cities in Mainland China. *Music Education Research, 25*(4), 468–484. https://doi.org/10.1080/14613808.2023.2246136

Отримано: 05 09 2026 року
Прорецензовано: 21 09 2026 року
Прийнято до друку: 30 09 2026 року